

Bilaga 8: Kvalitetsdeklaration

INNEHÅLL

INNEHÅLL	1
0. SAMMANFATTNING.....	2
1. STATISTIKENS INNEHÅLL.....	2
1.1. STATISTISKA MÅLSTORHETER.....	2
1.2. REFERENSTIDER.....	3
1.3. FULLSTÄNDIGHET.....	3
2. STATISTIKENS TILLFÖRLITLIGHET	4
2.1. TILLFÖRLITLIGHET TOTALT	4
2.2. OSÄKERHETSKÄLLOR	4
2.3. REDOVISNING AV OSÄKERHETSMÅTT	7
3. STATISTIKENS AKTUALITET	8
3.1. FREKVENNS	8
3.2. FRAMSTÄLLNINGSTID	8
3.3. PUNKTLIGHET.....	8
4. JÄMFÖRBARHET OCH SAMANVÄNDBARHET	8
4.1. JÄMFÖRBARHET ÖVER TIDEN	8
4.2. JÄMFÖRBARHET MELLAN GRUPPER.....	8
4.3. SAMANVÄNDBARHET MED ANNAN STATISTIK.....	8
5. TILLGÄNGLIGHET OCH FÖRSTÅELIGHET	8
5.1. SPRIDNINGSFORMER	8
5.2. PRESENTATION	9
5.3. DOKUMENTATION.....	9
5.4. TILLGÅNG TILL PRIMÄRMATERIAL.....	9
5.5. UPPLYSNINGSTJÄNSTER.....	9
6. ÖVRIGT.....	9

0. SAMMANFATTNING

Statens Kulturråd är statistikansvarig myndighet för biblioteksstatistiken i Sverige. Statisticon AB har på uppdrag av Statens Kulturråd genomfört en undersökning av folkbibliotekens verksamhet år 2005. Syftet med undersökningen är att redovisa folkbibliotekens verksamhet.

Undersökningen har genomförts i form av webbenkäter till samtliga folkbibliotek (totalundersökning). Två olika frågeformulär har använts. Sjukhusbiblioteken har fått ett enklare formulär där färre uppgifter efterfrågas. För de bibliotek som så önskat har möjlighet funnits att besvara enkäten på papper.

1. STATISTIKENS INNEHÅLL

1.1. Statistiska målstorheter

1.1.1. Undersökningsenhet och population

Statistiken omfattar 290 kommunala bibliotekssystem (både huvud- och filialbibliotek) och 35 bibliotek vid vårdinstitutioner med kommunal biblioteksservice, lånecentraler samt fristående sjukhusbibliotek (där landstinget eller Försäkringskassan är huvudman). Dessutom ingår två övriga bibliotek som varken är kommunala bibliotek eller sjukhusbibliotek, nämligen Svenska Sjömansbiblioteket samt Talboks- och punktskriftsbiblioteket. I tabell 3 i avsnitt 2.2.4 redovisas antal objekt i de olika populationerna.

1.1.2. Variabler

Undersökningen omfattar en rad variabler rörande bibliotekens verksamhet. Samtliga uppgifter samlas in för de kommunala biblioteken. För sjukhusbibliotek och övriga bibliotek inhämtas endast ett antal av de viktigaste variablerna. (markeras med * i tabell 1). I bilaga 4 och 5 i rapporten redovisas frågeblanketterna för kommunala respektive övriga bibliotek.

Övriga variabler gäller bl.a. antal fjärrlån, antal datorer tillgängliga för allmänheten, övriga kostnader, personalen fördelad efter män och kvinnor, söndagsöppet, antal besök vid huvud- och filialbibliotek.

Tabell 1. Variabler

Variabel	Beskrivning
<i>Filial</i>	En filial har fast anställd personal, fast mediebestånd samt regelbundna öppettider
<i>Personal*</i>	Indelningsgrunden för personalen är tjänstemännens befattningar uppdelat på bibliotekarier samt övrig personal. Med årsverken avses anställningar omräknade till heltidsanställningar (Heltidsanställning = 1 800 timmar/år).
<i>Driftkostnader*</i>	Avser bruttokostnader för biblioteksverksamheten.
<i>Mediekostnader*</i>	Avser samtliga kostnader för inköp av böcker, tidningar, tidskrifter, AV-medier samt inbindning och ombindning
<i>Personalkostnader*</i>	Avser kostnader för personalen
<i>Lokalkostnader</i>	Avser kostnader för hyra, städning och liknande.
<i>Bokbestånd*</i>	En enhet avser en fysiskt separat volym inklusive inbundna kartor, avslutade tidskriftsårgångar och häften sammanförda till en volym. Som barnböcker räknas de böcker som är uppställda på barnavdelningen.
<i>Referenslitteratur*</i>	Med detta menas de böcker som normalt inte är avsedda för hemlån. Hit räknas också alla böcker inom ämnesområdet Bok- och biblioteksväsen (signum A enligt Sveriges allmänna biblioteksförnings, SAB:s, klassifikationssystem).
<i>Nyförvärv</i>	Till nyförvärv av böcker räknas förutom inköp även gåvor.
<i>AV-medier*</i>	Samtliga fonogram räknas hit. Med musikfonogram menas CD-skivor, grammofon-skivor och ljudband. Kassettböcker och Bok och band redovisas för sig liksom talböcker, varmed avses fonogram som får postbefordras portofritt. Därtill kommer video och DVD.
<i>Utlåning*</i>	All utlåning direkt till allmänheten.
<i>Öppethållande</i>	Antal timmar under en genomsnittsvecka under vinterhalvåret.
<i>Aktiva låntagare</i>	De låntagare som under året genomfört minst en transaktion på biblioteket

* ingår i redovisningen för sjukhus- och övriga bibliotek.

1.1.3. Statistiska mått

I tabellerna redovisas i första hand totaler och andelar, dessutom finns ett antal nyckeltal.

1.1.4. Redovisningsgrupper

I den tryckta rapporten redovisas statistiken på riks- och länsnivå, samt nyckeltal på kommunnivå. På Kulturrådets webbplats finns samtliga resultattabeller på kommunnivå.

1.2. Referenstider

Uppgifterna avser år 2005. Uppgiften om antalet anställda personer avser den 1 mars år 2005. Öppettider för biblioteken avser antal timmar en ”normal” vecka vintertid år 2005. Om det finns ett automatiskt räkneverk för besök avser uppgifterna för antal besökare vid kommunens bibliotek (huvudbibliotek respektive filialer) helåret 2005. Om räkneverk saknas ska biblioteken redovisa antal besök under veckorna 12 och 39.

1.3. Fullständighet

Alla delar av bibliotekens verksamhet omfattas inte av enkäten. Det gäller till exempel författarträffar, sagostunder för barn och utställningar.

2. STATISTIKENS TILLFÖRLITLIGHET

2.1. Tillförlitlighet totalt

Statistiken baseras på en totalundersökning där 287 av 290 kommuner besvarat enkäten. 32 av 35 sjukhusbibliotek har svarat. Båda de två övriga biblioteken har svarat. Objektbortfallet i undersökningen är således mycket litet. Biblioteken hämtar i stor utsträckning uppgifterna ur sina interna system, varför lämnade uppgifter kan sägas vara tillförlitliga. Bortfall på enskilda variabler förekommer dock och saknade svar har i så stor utsträckning som möjligt imputerats (se vidare avsnitt 2.2.5 Bearbetning). Det förekommer dock att uppgiftslämnare missförstått vilken uppgift som ska lämnas eller haft svårigheter att få ut efterfrågade uppgifter ur datasystemet (se vidare avsnitt 2.2.3 Mätning). Slutsatsen är att undersökningsresultaten totalt sett kan sägas vara tillförlitliga.

2.2. Osäkerhetskällor

2.2.1. Urval och skattningsförfarande

Undersökningen är en totalundersökning varför det inte föreligger något urvalsfel.

2.2.2. Ramtäckning

Med osäkerhetskällan ramtäckning avses att den urvalsram som används antingen saknar bibliotek som ingår i populationen (s.k. undertäckning) eller innehåller bibliotek som inte ingår i målpopulationen (s.k. övertäckning). I denna undersökning är undersökningsenheterna entydigt definierade och inga oklarheter finns rörande vilka bibliotek som ingår i populationen. Den urvalsram som används innehåller samtliga bibliotek i målpopulationen, ett sjukhusbibliotek visade sig dock vara övertäckning. Någon undertäckning är inte känd.

2.2.3. Mätning

Datainsamling

Datainsamlingen har genomförts under perioden 10 mars till och med 28 april år 2006. Datainsamling har skett genom en webbenkät. Möjlighet att besvara enkäten på en pappersblankett gavs. Sammanlagt 13 bibliotek utnyttjade denna möjlighet. Undersökningen föregicks av ett utskick per e-post och postalt brev som informerade om att datainsamlingen snart skulle påbörjas, samt en uppmaning om att uppdatera kontaktuppgifter. Kulturrådet kontaktade uppgiftslämnare som efter uppdateringen saknade e-postadress. En fullständig e-postlista fanns därefter. När datainsamlingen påbörjades sändes information ut per e-post och via ett postalt brev. E-postpåminnelser skickades ut vid två tillfällen och därefter påmindes de bibliotek som ännu inte inkommit med svar per telefon. Telefonpåminnelserna har utförts av Statisticon AB och Kulturrådet. Tabell 2 redovisar vissa tidpunkter under datainsamlingen.

Tabell 2. Fältarbetsperiod

Tidpunkt	Aktivitet
10 mars	Utsändning av enkäter
1 april	Påminnelse 1 per e-post
18 april	Påminnelse 2 per e-post
18-21 april	Telefonpåminnelser (Statisticon AB)
25-27 april	Ytterligare telefonpåminnelser (Kulturrådet)
28 april	Datinsamlingen avslutas

Mätfel

Med mätfel avses fel som kan ha uppstått genom att frågor och svar missuppfattats av den svarande. Mätfelens omfattning är okänd, men förmodas vara liten. I föregående års undersökning var felaktiga summeringar vanligt förekommande. I årets webb-enkät har detta problem minimerats genom att summor beräknats automatiskt när delkomponenterna fyllt i.

Uppgiften antal övriga utlåningsställen har troligen tolkats olika, på grund av otydliga definitioner. Omfattningen av detta är okänd.

Uppgiftslämnare

Enkäten har ställts till namngiven kontaktperson vid respektive bibliotek, vanligen bibliotekschefen/biblioteksansvarig eller motsvarande.

2.2.4. Svartsbortfall

Svarsandelen i undersökningen är hög, 288 av 290 kommunala och 32 av 35 sjukhusbibliotek har besvarat enkäten. Ett sjukhusbibliotek uppgav att de inte är ett folkbibliotek och har klassats som övertäckning. I tabell 3 redovisas undersökningspopulation och svarsandel efter bibliotekstyp.

Tabell 3. Population och svarsandel efter bibliotekstyp

	Kommunala bibliotek	Sjukhus- bibliotek	Övriga bibliotek	Totalt
Population	290	36	2	328
Övertäckning	0	1	0	1
Svar	288	32	2	322
Bortfall	2	3	0	5
Svarsandel	99 %	94 %	100 %	99 %
Därav antal svar på pappersblankett	11	3	0	14

I undersökningen förekommer partiellt bortfall, det vill säga att data saknas rörande en eller flera uppgifter i blanketten. Saknade värden har imputerats, i första hand med 2004 års värden, och i andra hand med en statistisk imputeringsmetod. Denna beskrivs mer utförligt i avsnitt 2.2.5 Bearbetning.

För att kunna analysera fullständigheten i lämnade svar definierades vilka av undersökningsvariablerna i kommunenkäten som skulle vara ifyllda för att enkäten skulle sägas vara fullständigt ifylld. Dessa variabler uppgår till 49 stycken. Motsvarande analys är ej genomförd för sjukhusbibliotek och övriga bibliotek.

I samband med denna analys har det skapats en ny variabel, som kan anta värden mellan 0 och 49 beroende på antal besvarade frågor i enkäten. Tabell 4 redovisar frekvensfördelningen för denna variabel. Av tabellen framgår till exempel att knappt en tredjedel av samtliga bibliotek har svarat på samtliga av dessa 49 frågor. Vidare har olika centralmått beräknats utifrån denna variabel. I Tabell 5 kan man utläsa att hälften av biblioteken har besvarat minst 48 (medianen) av de 49 frågorna. Första kvartilen, Q1, tolkas som att 75 procent av samtliga bibliotek har besvarat minst 47 frågor. Den tionde percentilen, P10, tolkas som att 90 procent av samtliga bibliotek har besvarat minst 44 frågor.

Tabell 4. Antal kommunala bibliotek som lämnat fullständiga svar

Antal besvarade frågor	Antal bibliotek	Procent
<30*	2	0,69
30- 46	61	21,0
47	43	14,8
48	95	32,8
49	89	30,7

* Bortfallsbibliotek

Tabell 5. Centralmått efter antal svar för kommunala bibliotek

Percentil	Antal bibliotek
P10	44
Q1	47
Median	48
Q3	49
P90	49

2.2.5. Bearbetning

I och med att undersökningen genomförts i form av en webbenkät har biblioteken själva matat in uppgifterna i en databas. Postala enkätsvaren från undersökningen har matats in av Statisticon AB i webbformuläret. Därefter har data bearbetats och kontrollerats i flera olika steg innan en slutlig analysdatabas skapats. Analysdatabasen utgör grund för tabellsammanställningarna i rapporten.

I det första databearbetningssteget genomfördes rättningar av vissa felaktigt inmatade uppgifter. Detta gäller främst de ekonomiska variablerna där ca 20 bibliotek lämnat

uppgifterna i kr istället för som efterfrågats 1000-tals kr. Orimliga svar jämfördes med lämnade uppgifter avseende 2004 års verksamhet.

Om svar lämnats för en eller fler delkomponenter, men svar saknas för en eller fler delar har de saknade uppgifterna antagits vara 0.

Saknade värden (partiellt bortfall) har imputerats, i första hand genom att utnyttja 2004 års data och i andra hand genom att använda en statistisk imputeringsmetod. Den största delen av det partiella bortfallet imputerades genom att utnyttja 2004 års data. För de variabler som fortfarande saknade värden användes därefter imputering via nearest neighbor-metoden.

Nearest neighbour-metoden är en statistisk imputeringsmetod som utgår från principen att åsätta ett bibliotek som saknar ett värde, en s.k. mottagare¹, variabelvärdet från ett bibliotek som har ett giltigt värde, en s.k. givare². För att avgöra vilket bibliotek som ska utgöra givare beräknas det euklidiska avståndet³ mellan samtliga par av bibliotek (baserat på de variabler som har värden). Variabelvärdet från den givare som har det minsta euklidiska avståndet till en mottagare åsätts mottagaren⁴. Motivet för detta förfarande är att de två bibliotek som mest liknar varandra avseende samtliga variabler (förutom den variabel där mottagaren saknar värde) torde likna varandra även för den variabel där mottagaren saknar värde och givaren har ett värde. Innan det euklidiska avståndet beräknades standardiserades samtliga variabler till medelvärde 0 och standardavvikelse 1 för att eliminera skaleffekter. Se t.ex. Särndal och Lundström (2005) för en beskrivning av imputeringsmetoden.

Vid nearest neighbour-imputeringen har endast delkomponenter imputerats. Nya summor har därefter beräknats i de fall en eller flera delkomponenter imputerats.

I ett sista steg har däravposter imputerats med hjälp av medelvärdesimputering. Detta har gjorts för variablerna antal årsverken för barn- och ungdomsverksamhet samt icke-registrerad utlåning genom att ett beräkna respektive variabels genomsnittliga andel av totalsumman för de svarande biblioteken. Den genomsnittliga andelen har därefter utnyttjats för att beräkna en antalsskattning för bortfallet.

2.2.6. Modellantaganden

Objektsbortfallet har imputerats med 2004 års uppgifter. Det partiella bortfallet har så långt det är möjligt imputerats med 2004 års uppgifter. Kvarvarande partiellt bortfall har imputerats med nearest neighbor-metoden. De imputerade värdena ingår endast i tabuleringar på läns- och riksnivå, men inte på kommunnivå.

2.3. Redovisning av osäkerhetsmått

Ingen redovisning av osäkerhetsmått görs i undersökningen.

¹ Direkt översättning från engelskans receiver

² Direkt översättning från engelskans donor

³ Det euklidiska avståndet mellan två observationer a och b för p variabler, betecknade $x_{a1}, x_{a2}, \dots, x_{ap}$ samt $x_{b1}, x_{b2}, \dots, x_{bp}$, ges av $D(a, b) = \sqrt{\sum_{i=1}^p (x_{ai} - x_{bi})^2}$

⁴ Det är via denna princip som metoden har fått sitt namn nearest neighbor ("närmaste granne")

3. STATISTIKENS AKTUALITET

3.1. Frekvens

Undersökningen av folkbiblioteken återkommer årligen.

3.2. Framställningstid

Framställningstid för statistiken är ca 3,5 månader.

3.3. Punktlighet

Publiceringen följer i huvudsak publiceringsplanen som anger publicering 21 juni.

4. JÄMFÖRBARHET OCH SAMANVÄNDBARHET

4.1. Jämförbarhet över tiden

Statistik om folkbibliotekens verksamhet har framställts sedan år 1976 och är i stort sett jämförbar över tiden. Från och med år 2005 ingår Sigtunastiftelsens bibliotek i redovisningen för Sigtuna kommun. Under tidigare år har mediebeståndet för Sigtunastiftelsens bibliotek redovisats under kategorin övriga bibliotek, medan övriga uppgifter redovisats för Sigtuna kommun.

4.2. Jämförbarhet mellan grupper

Tabellerna bygger endast på data som samlas in i undersökningen, d.v.s. det finns inga andra källor eller mätningar för den presenterade statistiken vilka kunde haft annorlunda definitioner. I det avseende är statistiken enhetlig.

4.3. Samanvändbarhet med annan statistik

Statistik om bibliotekens verksamhet produceras även av Sveriges Kommuner och Landsting (SKL). Resultaten i de båda redovisningarna uppvisar olikheter på flera olika punkter och statistiken är inte helt jämförbar, främst när det gäller personal och ekonomi. Arbeta har påbörjats för att få mätningarna mer enhetliga.

5. TILLGÄNGLIGHET OCH FÖRSTÅELIGHET

5.1. Spridningsformer

Resultaten från undersökningen finns publicerade i rapporten "Folkbiblioteken 2005" i Kulturrådets rapportserie "Kulturen i siffror". Rapporten finns tillgänglig både i tryckt form och på Kulturrådets webbplats www.kulturradet.se. Resultaten finns även tillgängliga i Sveriges statistiska databaser (SSD) www.scb.se.

5.2. Presentation

Publikationen innehåller en textdel där resultaten från undersökningen samt den historiska utvecklingen beskrivs. I en tabellbilaga redovisas resultaten på riks- och länsnivå. Tabellerna innehåller dels en redovisning av i första hand totaler och andelar, och dels ett antal nyckeltal. På Kulturrådets webbplats, samt i SSD finns även resultat på kommunnivå.

5.3. Dokumentation

Publikationen innehåller en beskrivning av undersökningens genomförande.

5.4. Tillgång till primärmaterial

Tillgång till primärmaterial kan erhållas efter prövning från Kulturrådet.

5.5. Upplysningstjänster

Upplysningar om statistiken kan erhållas av Mats Hansson eller Therese Reitan på Kulturrådet. Telefon 08 – 519 264 00 eller e-post: fornamn.efternamn@kulturradet.se

6. ÖVRIGT

Projektledare för undersökningen har varit Åsa Greijer, Statisticon AB som även ansvarat för datainsamling, bearbetning och tabulering av data samt skrivit kvalitetsdeklarationen. Jenny Lagerqvist har skrivit rapporttexten. Anders Persson, Rapportor har utformat webbenkäten.

REFERENSER

Särndal, C. E., Lundström, S. (2005) *Estimation in Surveys with Nonresponse*, Wiley.